

بنام خدا

شُیوه نامه مقاله نویسی

" از سری متون آموزشی - ۱ "

نویسنده : کریمه الهی تبار

مهرماه ۸۸

مقدمه

مقاله ای بنویسیم که نویسند ه را به رشد علمی برساند، مخاطب را آگاه کند و توجه او را به موضوع جلب نماید . پس از تکرار بپرهیزیم، به موضوع جدید علمی پردازیم و سطح علمی خود و مخاطب را رشد دهیم .

مقاله نویس باید در شرایطی دست به قلم ببرد که به موضوع مقاله احاطه داشته باشد و هیچگاه از دایره صداقت و حسن نیت خارج نشود و برای رفع مشکلات جامعه سعی کند از منافع فرد یا گروه خاصی دفاع نکند بلکه مصلحت جامعه را به طور کلی در نظر بگیرد.

حجم مقاله بستگی به موضوع مقاله ، سطح مخاطب ، مکان نشر مقاله و ویژگی های زمانی و مکانی در تاریخ درج مقاله دارد. اما به طور کلی مقاله هر چه کوتاه تر باشد ، خوانندگان بیشتری را به خود جلب می کند.

مراحل نگارش مقاله:

۱. یافتن موضوع
۲. تفکر درباره موضوع و تنظیم طرح
۳. تعیین منابع پژوهشی
۴. یادداشت برداری از منابع
۵. تنظیم و اصلاح یادداشت ها
۶. تهیه متن نهایی مقاله
۷. ذکر منابع
۸. تعیین عنوان

۱. راه های پیدا کردن عنوان مناسب و جذاب

عنوان یا تیترا مناسب یکی از شاخصه های جذب خواننده می باشد. عنوان مناسب دارای

چند ویژگی است:

1 - 1 . عنوان باید کوتاه باشد.

1 - 2 . عنوان باید جامع و مانع باشد، یعنی دقیقاً موضوع را مشخص کند، حد و مرز مشخص داشته باشد و نویسنده نیز در طول مقاله از حد و مرز عنوان خارج نشده و از حاشیه روی پرهیز نماید.

1 - 3 . نو و جدید باشد (از عنوان های کلیشه ای استفاده نکنید).

1 - 4 . استفاده از صنایع ادبی در انتخاب عنوان مثل جناس: «قرائتی از قرائتی»

تضاد: «ارتفاع پست»، «روشنتر از خاموشی»، «خفتگان بیدار»

سجع «پله پله تا ملاقات خدا»، «حافظ به سعی سایه»

1 - 5 . استفاده از عنوان های جذاب و مخاطب پسند مثل: «غیر قابل چاپ»، «چگونه بد

بنویسیم»، «المیزان را دو نفر نوشته اند».

نکته: در نوگرایی نباید افراط کرد. باید از واژه هایی استفاده کنیم که با موضوع هماهنگی داشته باشد.

سطح نگارش مقاله باید دقیقاً با نیاز و فهم مخاطب هماهنگ باشد. مثلاً اگر یک مقاله سیاسی می نویسید و ناچارید از مباحث فنی استفاده کنید، برای عوام، باید آن را پیراسته از هر گونه تعبیر و یژه و خاص مطرح کنید. اما اگر برای خواص می نویسید، باید در گزینش واژه ها دقت فراوان داشته باشید تا سطح نوشته شما معمولی و پیش پا افتاده نباشد.

۲. ارکان مقاله نویسی

1 - 2 . **وحدت موضوع:** مقاله باید حول یک موضوع مشخص نوشته شود. نباید مرتب از

این شاخه به آن شاخه پرید و خواننده را در میان داده های متفاوت و بی ربط سرگردان کرد.

2-2 . وحدت زمان: نویسنده باید زمان مقاله را از ابتدا تا انتها ثابت نگاه دارد. اگر قرار

است رویدادی در دوران حاضر بررسی شود نباید درمیانه مقاله به بررسی جوانب همان موضوع در عصر قاجار پرداخت . دقت شود این امر تناقضی با آوردن مقایسه های تاریخی ندارد .

3 - 2 . وحدت مکان: مکان مقاله باید ثابت نگاه داشته شود . اگر مقاله درباره پدیده ای

در ایران نوشته می شود نباید در پایان از تحلیل همان موضوع در شیلی سر در آوریم .

4- 2 . شیوایی و رسایی: شیوایی مقاله در گرو ساده نویسی است . باید تلاش

شود از جملات رسا ، گویا و در حد امکان کوتاه استفاده شود .

5- 2 . انسجام: یکی از مهم ترین ویژگی های هر مقاله است که به تمامی بخش های

یک نوشتار باز می گردد. کلمات و جملات در یک مقاله درست ، مانند حلقه های زنجیر به یکدیگر بسته اند . نویسنده باید با هنر نویسندگی و قدرت استدلال خود ، موضوع را پیروانند و خواننده را به نتیجه دلخواه برساند . هر گونه آشفتگی و پراکندگی در ساختار مقاله و نکات و جملاتی که تکه تکه بنای عرضه یک اندیشه را تشکیل می دهند، نویسنده مقاله را در موفقیت ناکام خواهد نمود.

6- 2 . متن رسانه ای: مقاله بهتر است رسانه ای و مطبوعاتی باشد یعنی بیشترین حجم

اطلاعات را در کمترین زمان ممکن بیان کند ، از حاشیه روی پرهیز نماید و حجم مطالب را کنترل کند . ارتباط مستقیم متن مقاله با موضوع نیز به ایجاز و تناسب نوشتار کمک می کند.

7 - 2 . مقدمه: در مقدمه می توانیم از پیشینه و سابقه کارهایی که در ارتباط با عنوان

مقاله تا کنون انجام شده سخن بگوئیم و سپس راجع به موضوع مورد بحث توضیح مختصری بدهیم.

8- 2 . استنتاج: هر مقاله با هدف رساندن یک پیام نوشته می شود . ممکن است

نویسنده پیام مقاله را در ابتدا بیاورد و سپس به استدلال بپردازد . ممکن است نتیجه گیری در پایان مقاله و پس از بهره گیری از دلایل مختلف آورده شود و حتی ممکن است نویسنده بامهارت تمام ، منظور خود را در لابه لای پاراگراف های مطلب بگنجانند . اما به هر صورت مقاله باید دارای نتیجه گیری باشد. تفاوت مهم مقاله و یادداشت همین جاست ؛ زیرا در یادداشت لزوماً نتیجه گیری خاصی وجود ندارد بلکه بیشتر تذکر و یاد آوری یک موضوع مد نظر است.

۳. تکنیک های مقاله نویسی:

1-3 . شروع مقاله

آغاز مقاله از مهم ترین بخش های یک مقاله است. زیرا همین بخش است که مخاطب را به خواندن ادامه مطلب جلب می کند. در واقع شروع یک مقاله، حکم ویتیرین آن مقاله را دارد. اما همین قسمت یکی از سخت ترین بخش های مقاله نویسی است. بیشتر مشتاقان مقاله نویسی نمی دانند چگونه نوشتار خود را آغاز کنند. برای این بخش از مقاله روش های مختلفی وجود دارد.

1-1-3 . ساده، مستقیم و خبری: در این نوع مقدمه، نویسنده در ابتدا موضوع را برای

خواننده مطرح یا خبری را که در مورد آن به ارائه نظر می پردازد، بیان می کند و در یک جریان منطقی - تشریحی با نتیجه گیری مقاله را به پایان می برد.

مثال: « قانون جدیدی برای مطبوعات وضع کرده اند که من هنوز شان نزول آن را نمی دانم. اگر

همدلی و تفاهمی وجود داشت، با همان قانون قدیم هم می شد کارهای بزرگی انجام داد.»

دقت شود شکل مستقیم و خبری با خبردهی صرف تفاوت دارد. به عبارت دیگر خبر دهی در آغاز مقاله باید با ظرافت مقاله نویسی همراه باشد.

2-1-3 . نقل قول و اقتباس از افکار و عقاید دیگران: در این نوع مقدمه، نویسنده با

یک جمله یا بند از نوشتار یا افکار مشاهیر علمی، ادبی، مذهبی و ... مقاله را آغاز می کند.

ممکن است نقل قول از یک آدم غیر مشهور و عادی هم باشد اما در هر حال نقل قول باید با موضوع مقاله مرتبط باشد.

مثال: « سخن کارل پوپر دانشمند اتریشی - است که خطرناک ترین اندیشه سیاسی آرزوی

خوشبخت ساختن انسان است و مصیبت زندگی این است که کوشش برای ساختن بهشت

همیشه به ایجاد دوزخ منجر شده است.»

3-1-3 . امثال و حکم و روایات: نویسنده می تواند مقاله را با یک مثل، حکایت یا روایت

آغاز کند، بدیهی است این مثل یا حکایت باید هم آوا با موضوع و هدف مقاله انتخاب شود.

مثال: « از قدیم گفته اند سگ زرد برادر شغال است. ظاهراً حکایت روزهای شما در فرنگ

هماهنگی تام و تمامی با این مثل قدیمی دارد.»

4-1-3 . شعر: آوردن قطعه شعری از شاعران کهن و نو به جذابیت مقاله کمک می کند. در

واقع شعر بیشترین معنا را با کمترین واژه ها ادا می کند . بنابراین گاهی شعر می تواند هدف نویسنده را از مقاله در ابتدای نوشتار بیاورد.

5-1-3 . وصفی : مقاله نویسانی که قلمشان دارای قدرت تصویربرداری و تشریح است

معمولا از این روش برای شروع مقاله استفاده می کنند. این روش برای توصیف یک واقعه یا صحنه، عینیت بخشیدن به موضوع و خواننده را در صحنه قرار دادن ، مورد استفاده قرار می گیرد.

6-1-3 . استدلال : اظهار نظر و بهره گیری از منبع برای قدرت بخشیدن به آن .

2-3 . کلید واژه

هر مقاله باید شامل واژه های کلیدی باشد که درابتدای مقاله تعریف می شوند. واژگان کلیدی شامل واژه هایی است که خواننده قبل از مطالعه باید آنها آشنایی داشته باشد . واژگان کلیدی یک مقاله می تواند حداکثر ده واژه باشد که باید با مراجعه به کتب اصلی لغوی و اصطلاحی در حد کوتاه معنا شوند. معنای ارائه شده برای هر واژه باید نهایتاً چند سطر باشد چرا که تعاریف مقاله و تحقیق کاملاً متفاوتند. در تحقیق همه ابعاد یک واژه معنا می شوند اما در مقاله به همان بعدی اشاره می شود که مستقیماً مربوط به محتوای مقاله است .

3-3 . ساختار عنوان بندی مقاله

مقاله با تحقیق و رساله علمی متفاوت است لذا نباید شامل بخش و فصل باشد. بلکه باید تیترا اصلی (عنوان مقاله) و میان تیترا داشته باشد. میان تیترها ، بخش های مختلف مقاله را از یکدیگر تمیز می دهند. میان تیترها باید در راستای تیترا و عنوان اصلی مقاله باشد و ابعاد آن را مورد بررسی قرار دهد.

4-3 . زبان مقاله

مقاله را به دو نوع رسمی و غیر رسمی تقسیم می کنند. در مقاله رسمی ، مقاله نویس انسانی مسئول یا دست کم ، فاضلی اندیشه ور است که درباره موضوعی ویژه از روی نظام و قاعده بحث می کند. حال آن که در مقاله غیر رسمی ، مقاله نویس با لحنی صمیمانه و خودمانی

با مخاطبان خود سخن می گوید و به شکلی ساده ، روان و روشن و با بهره گیری از مسائل و موضوعات روزمره ، نگارش مقاله را آغاز می کند مانند مقالات جلال آل احمد . مقاله های علمی به صورت رسمی است و بنابر این باید به زبان معیار نوشته شود . بهتر است در همه مقاله ها از زبان معیار استفاده کنیم. اما هر چه مقاله از قالب رسمی دور تر شود می تواند به زبان محاوره ای هم نزدیک گردد.

همچنین نویسندگان باید به آنچه می نویسند اعتقاد کامل داشته باشند و مطلب را با صداقت و صمیمیت بنویسند تا بردل بنشینند.

نویسندگان باید در همه حال عفت کلام را حفظ کنند و از دایره اصول و موازین اخلاقی خارج نشود، از غرض ورزی و نسبت نا روا دادن به دیگران پرهیز کند و همواره انصاف و مروت را مدنظر داشته باشد.

از تملق و چاپلوسی پرهیزد؛ زیرا با این کار نوشته خود را بی ارزش و خود را حقیر می سازد. هدفمند بنویسد. تا انگیزه نوشتن همیشه همراه او باشد.

چند نکته :

- توازن بخش های مختلف نوشته را حفظ کنید . نباید که به یک بخش بیش از بقیه بها دهید و سایر بخش ها را مورد غفلت و کم لطفی قرار دهید.
- سبک نگارش را تا آخر حفظ نمایید.
- سطح مخاطب (خواننده) را در نظر بگیرید (تحصیلات ، سن، طبقه اجتماعی ، جهان بینی و ...) .
- ملاحظات دستوری در جملات و شماره گذاری و علائم سجاوندی (ویرایش ادبی) را رعایت کنید.
- به ویرایش علمی (منطقی و علمی بودن مباحث و صحت مطالب) توجه داشته باشید.
- تناسب تیترو متن، ارجاع دقیق، استفاده از منابع معتبر و .. را فراموش نکنید.

5-3 . پاراگراف

در مورد پاراگراف بندی چند نکته ضروری است :

- 1- 5 - 3 . هر پاراگراف فقط یک هسته (مهمترین و بنیادی ترین جمله) دارد.
- 2- 5 - 3 . شروع هر پاراگراف با کمی فاصله از ابتدای سطر نوشته می شود.
- 3- 5 - 3 . پاراگراف نباید خیلی طولانی باشد.
- 4- 5 - 3 . مطلبی که در یک پاراگراف بیان می شود نباید در پاراگراف دیگر تکرار شود . (مگر ضرورت داشته باشد).
- 5- 5 - 3 . میان پاراگراف ها باید پیوستگی کامل باشد تا رشته کار از دست نرود.
- 6- 5 - 3 . هر پاراگراف باید کامل باشد یعنی اندیشه اصلی پاراگراف در آن به خوبی پرورنده شود.
- 7- 5 - 3 . هر پاراگراف باید جنبه ای از مطلب اصلی (موضوع) را در خود گنجانده باشد.
- 8- 5 - 3 . پاراگراف باید دارای نظم و آراستگی منطقی باشد.

۴ . انواع مقاله

اگر چه مقاله ها انواع گسترده و گوناگونی از نوشته ها را در بر می گیرند، اما به طور کلی می توان آن را به سه نوع تقسیم کرد که هر کدام زیر مجموعه هایی دارند: تحقیقی ، اجتماعی و انتقادی. با اینکه همه انواع مقاله ها بر پایه تحقیق استوار است. اما گونه ای از مقاله ها را تحقیقی می نامند که صرفا پس از تحقیق و بررسی همه جانبه به شیوه ای علمی تهیه شود و در آن آخرین نتایج به دست آمده از یک پژوهش معین مورد بحث قرار گیرد. قاعدتا تهیه و تنظیم چنین مقاله هایی در حد کسانی است که در یکی از رشته های علوم و فنون به درجه کمال رسیده باشند.

در یک تقسیم بندی دقیق تر می توان مقاله را به ادبی و وصفی، علمی و پژوهشی، مطبوعاتی و روزنامه ای، انتقادی، تبلیغاتی، طنز و معرفتی و دینی تقسیم کرد که هر کدام ویژگی خاص خود را دارد.

1 - 4 . در مقاله ادبی و وصفی از صنایع ادبی و صور خیال استفاده می شود. مثل مقاله

«در جست و جوی انسان» از دکتر زرین کوب در کتاب «نقش بر آب».

2 - 4 . مقاله علمی و پژوهشی از چند ویژگی برخوردار است:

1 - 2 - 4 . با استدلال و تحلیل است.

2 - 2 - 4 . تعاریف و اصطلاحات مخصوص دارد.

3 - 2 - 4 . حتما باید به زبان معیار (رسمی) باشد.

4 - 2 - 4 . دارای مقدمه و نتیجه است.

5 - 2 - 4 . در آن نظریه ها مطرح می شود.

6 - 2 - 4 . معیارهای منطقی توجه می شود.

7 - 2 - 4 . از صنایع ادبی بسیار کم و به ندرت استفاده می شود.

8 - 2 - 4 . رسا، گویا و به زبان ساده و روان است.

اگر مقاله علمی حجمی گسترده پیدا کند با «پایان نامه» یا «رساله علمی» همطراز می

شود. به عنوان نمونه: مقاله «تطور مدیحه سرایی در ادبیات فارسی» از دکتر شهیدی.

3 - 4 . مقاله مطبوعاتی و روزنامه ای : بیشتر در روزنامه ها و گاهنامه ها چاپ می شود.

رسایی ، روشن و همه فهم بودن ، جذابیت و زبان صمیمانه بیان کردن رخدادها روز ، از

مهمترین ویژگی های این گونه مقالات است.

4 - 4 . مقاله انتقادی : اساس یک مقاله انتقادی عدل و انصاف و اطلاعات دقیق در مورد موضوع

است.

در انتقاد باید اثر را انتقاد کرد نه صاحب اثر را و از هتاکی و تحقیر شخصیت باید پرهیز نمود. در

ابتدا باید نکته های مثبت بیان شود آن گاه با استدلال ، نکته های منفی بیان گردد و اگر چنانچه

نکات منفی راه حلی دارد می توان آن را ارائه داد. به عنوان نمونه نقدی که استاد علی

ابوالحسنی در کتاب خود به نام «بوسه بر خاک پای حیدر» به آثار شاهنامه پژوهان معاصر

داشتند ، از این قبیل است .

5-4 . مقاله تبلیغاتی :

- 1- 4-5 . کلیشه ای نباشد.
  - 2- 4-5 . برانگیزاننده احساسات و هیجانات در مورد پدیده سیاسی و ... نباشد.
  - 3- 4-5 . از عوام فریبی و توسل به دروغ برای جذب خوانندگان پرهیز نماید.
  - 4- 4-5 . از جدیدترین کارهای تاپپی برای جلب خواننده و رنگ آمیزی واژه ها استفاده کند .
  - 5- 4-5 . اطلاعات جامع در زمینه مورد بحث ارائه دهد.
- نمونه آن آثار هدایت الله بهبودی درباره دفاع مقدس.

6-4 . مقاله طنز:

- 1- 4-6 . بیان دردها در جامه لبخند ؛
- 2- 4-6 . بیان جدی ترین حرف ها در قالب مزاح و خنده ؛
- 3- 4-6 . عدم لودگی و هرزه نویسی ؛
- 4- 4-6 . تفاوت قائل شدن میان طنز و هزل و هجو؛
- 5- 4-6 . هدف اصلاح است نه تحقیر شخصیت؛
- 6- 4-6 . طنز نویس می تواند در کاستی ها اغراق نماید اما از دایره حقیقت نباید خارج شود .
نمونه بارز آن : عبید زاکانی است ، گل آقا(کیومرث صابری) .

7-4 . مقاله معرفتی و دینی :

- این مقاله که با هدف تربیتی و اخلاقی نوشته می شود
- مهمترین نوع مقاله است. اما متأسفانه این نوع از ضعیف ترین نوع مقاله ها شناخته شده و صاحبان این گونه اثرها نتوانستند جذابیت زیادی در نوشته های خود به وجود آورند و اکثر آنها کلیشه ای و تقلیدی است و شور و حال ندارد .
- نویسندگان این نوع مقاله با توجه به هدف بزرگی که دارند باید زبان نور را کشف کنند و با گزینش عنوان ها ، واژه ها و تعبیر تازه از رهگذر تشویق و کمتر انذار خواننده را به ارزش های انسانی رهنمون شوند.
- از نمونه های چنین نوعی ، آثار جواد محدثی می باشد.

۵. چکیده نویسی

چکیده نویسی یک مقاله میتواند به چند روش انجام گیرد.

1 - 5 . چکیده مولف : در این نوع از چکیده نویسی ، مولف با توجه به تمام محتوای مقاله ،

تیترها و میان تیترها ی آن ، شمایی علمی از کل مقاله ترسیم می کند که مشتمل بر محتوای

اصلی مقاله ، نتایج مهم آن و همه آن چیزی است که مولف به خاطر آن به نوشتن این مقاله

پرداخته است . مخاطب با مطالعه چکیده مولف باید از محتوای اصلی مقاله ، هدف و نتایج آن آگاه

شود .

2 - 5 . چکیده توسط دیگری : با حذف مطالب زاید به ترتیبی که کلمات و عبارات اصلی متن و

مفاهیم محوری نویسنده تا حد امکان حفظ شود . این روش بیش تر در کوتاه کردن مقالات و

سخنرانی ها برای درج در روزنامه ها یا نشر در سایر وسایل ارتباط جمعی به کار می رود.

یکی از شرایط خلاصه نویسی یا تلخیص در هر نوشته ای ، رعایت امانت است و این مهم

با به کار بردن روش نخست امکان پذیر است . مشکلی که اغلب نویسندگان تازه کار با آن روبه رو

می شوند این است که اغلب «خلاصه نویسی» را با «ساده نویسی» یکی می دانند. این گونه

نویسندگان باید بدانند که ساده نویسی : بیان ساده تر مطالب پیچیده است. به عنوان مثال اگر

نویسنده ای یک مقاله علمی را برای کسانی که در زمینه مباحث آن علم آگاهی را ندارند

بازنویسی کند، به گونه ای که برای خوانندگان قابل فهم باشد، در واقع ساده نویسی کرده

است. در این صورت ممکن است نویسنده حتی از برخی نکته های اصلی صرف نظر کرده و

یافرمول ها و معادله ها یا اصطلاح ها را ذکر نکند.

حذف کردن نکته های اصلی در همه مطالب ، صحیح نیست و این اصل را تنها در ساده کردن

مطالب می توان به کار برد نه در خلاصه نویسی یا مقاله ای که برای افراد آگاه یا مقام های بالاتر

تنظیم می شود . توصیه می گردد برای خلاصه کردن مطلب های بلند نکات زیر را رعایت شود:

1 - 2 - 5 . ابتدا متن را به دقت بخوانید و سعی کنید مفاهیم اصلی آن را پیدا کنید؛ زیر این

مفاهیم خط بکشید.

2 - 2 - 5 . در حین قرائت متن؛ کلمات مترادف ، متشابه و هم معنی را حذف کنید زیرا

یکی از این کلمات میتواند رساننده ی معنی و پیام نویسنده به خواننده باشد و ارائه صفت طوبلی از این کلمات ، آزار دهنده ذهن و روح خواننده خواهد بود.

3 - 2 - 5 . مطالب فرعی را که جنبه توصیفی یا تمثیلی دارند و برای تفهیم بیشتر خواننده

آمده است و به موضوع اصلی مربوط نیست حذف کنید.

4 - 2 - 5 . جمله های معترضه و تفسیری را که عدم وجودشان آسیبی به درک مطالب وارد

نمی کند ، حذف کنید.

در برخی از موارد می توانید با رعایت همین چهار نکته ، متن مفصلی را تا میزان یک دهم آن

خلاصه کنید و به یاری خواننده بشتابید تا در درک مفهوم و معنی بندها و جملات نوشتار

آسودگی یابد و از خواندن متن لذت برند.

نویسندگان حرفه ای ، با ابتکار و ذوق سرشاری که دارند ممکن است برخی از این نکات را

هم نادیده بگیرند و خلاصه نویسی را هم رعایت کنند. آن چه در خلاصه نویسی اهمیت دارد،

حفظ اصالت متن و خودداری از دگرگونی مطلب است . فراموش نکنیم که باید اصل و تنه ی متن

محفوظ بماند تا به فکر و اندیشه نویسنده اصلی متن تعرضی نشود.